

SAVAŞ VE MEDYA : ABD'nin Vietnam ve Körfez savaşlarındaki medya politikaları

Arş. Gör. Nejdet ATABEK

GİRİŞ

Bu yazı Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Vietnam Savaşı ve Körfez Savaşı'nda uyguladığı medya politikalarını karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Bu iki savaşta da medyanın rolü oldukça önemli sayılmıştır. Körfez Savaşı'nı değerlendirirken Daily Telegraph yazarı Patrick Bishop şu yorumu yapmaktadır: **"Eğer Amerikan ordusunun Vietnam Savaşı'ndan öğrendiği bir 'ders' varsa, o da gazetecilerin bu savaşı onların adına kaybettikleridir"** (Taylor, 1991 s. 2). Körfez savaşı sırasındaki Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George Bush da Müttefik Koalisyonu'nun askeri başarısından sonra **"Tanrının izniyle Vietnam sendromundan tamamen kurtulduk"** der (The Independent, 3 Şubat 1991).

Vietnam sendromu, ABD'nin üçüncü dünyada küçük bir komünist devleti yenememesinin ötesinde bir anlama sahiptir. Yakın dönemdeki büyük süper güç ilk kez yenilerek bir şok yaşamıştır ve kaybedilen her savaşta olduğu gibi ABD halkı da bu yenilginin nedenlerini sorgulayıp bir açıklama aramıştır. İşte Vietnam sendromu bu şokun adıdır. Bu şoka yol açtığı için en çok suçlanan da medya olmuştur.

Medyanın kullanımı bakımından 1950'den sonraki savaşlar televizyonun etkin bir araç olarak hizmete sunulmasıyla daha önceki savaşlara göre önemli farklılıklar göstermektedir. Kore Savaşı, televizyonla izleyicilere aktarılan ilk savaştır. Ancak ulaştığı kitlelerin büyüklüğü, aktarılan haber ve görüntülerin hacmi ve daha da önemlisi yol açtığı sonuçlar bakımından televizyon ilk kez Vietnam Savaşı'nda önemli bir rol oynamıştır. Bazılarının inancına göre, Vietnam Savaşı sırasında medyanın tutumu ABD'ne karşı ikinci bir cephe açmıştır ve savaşın kaybedilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Savaş sırasında medyanın özellikle de televizyonun yol açtığı sorunlardan önemli dersler çıkartan ABD, Körfez Savaşı'nda tamamen farklı bir medya politikası izledi. ABD'nin Vietnam ve Körfez savaşlarında izlediği farklı medya politikaları bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Söz konusu savaşların tüm ekonomik ve siyasal nedenleri ile yol açtığı gelişmeleri açıklama amacı ise güdülmemiştir.

I. VIETNAM SAVAŞI

Vietnam, her hangi bir Vietnamlı'nın hatırlayabileceği zamandan beri çeşitli saldırılara ve işgallere uğramış savaş yorgunu bir ülkedir. Fransızların ardından 1940'ların başında Vietnam, bu kez de Japonlar tarafından ele geçirildi. Japonların çekilmesinden sonra Fransız ve İngiliz hakimiyeti, Çin ve eski Sovyetler Birliği ile birlikte yeniden görüldü. Ulusal bir hükümet kurmak için ayaklanan Vietnamlılar ise şiddetle bastırıldı. ABD, Fransa, İngiltere, eski Sovyetler Birliği, Çin, Laos, Kamboçya ve fiili olarak zaten bölünmüş durumda olan Vietnam'ın iki ayrı hükümetinin katılımlarıyla 1954'de gerçekleştirilen Cenevre Konferansı ile onyedinci paralelden itibaren Vietnam resmen ikiye bölündü.

Vietnam Savaşı, kuzeydeki komünist Vietminh rejimine karşı güneyi korumak için 1950'li yılların ortalarından itibaren ABD'nin Güney Vietnam'a giderek artan bir şekilde yardım göndermesi nedeniyle çıktı. 1950'lerin sonuna gelindiğinde Güney Vietnamlılar, Kuzey Vietnamlılardan önceleni sözle, daha sonra ise ciddi maddi yardımlar alan komünistlerin liderliğini yaptığı gerillalarla giderek şiddetlenen bir savaşa tutuştular.

Güney Vietnam'ın komünistlerin kontrolüne geçeceği ve komünizmin Güney - Doğu Asya bölgesinde stratejik bir üstünlük sağla-

yacağı endişesi duyan ABD'nin Vietnam'a asker göndermesi 1960'lı yıllar ile başladı ve 1968'e gelindiğinde 536 bin kişiyle bu ülkedeki askeri varlığının en üst düzeyine ulaştı (Collier's Ansiklopedisi, 1986, 23:141A). ABD'nin Vietnam şehirlerini bombalaması ise savaşan askerlerinin büyük bir çoğunluğunun geri çekilmesinden sonra da devam etti. 27 Ocak 1973'de Cenevre'de barış anlaşması yapıldığında savaşta ölenlerin sayısı bir milyonun çok üzerindediydi.

"Vietnam Savaşı sonunda bitmişti. 1961'den 1975'e kadar 56 bin 555 Amerikan askeri yaşamını yitirdi ve 303 bin 654'ü de yaralandı. Vietnamlılar'ın kayıpları ise en az 200 bin Saygon askeri, yaklaşık yarım milyon Ulusal Kurtuluş Cephesi savaşçısı ile Geçici Devrim Hükümeti askeri ve yarım milyon sivilden oluşuyordu. Milyonlarcası yaralandı ve belki de 10 milyonu sığınmacı oldu" (Collier's Ansiklopedisi, 1986, 23:141B).

Vietnam Savaşı ve Medya

Kapsamı ve dünya politikasındaki önemi nedeniyle Vietnam Savaşı dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen pek çok deneyimsiz savaş muhabiri için bir çeşit eğitim merkezi oldu. Her çeşit yayın kuruluşundan pek çok muhabir Vietnam'a gitti. Gazetecilerin Vietnam'la ve orduyla ilgili bilgilerinin yetersiz oluşu, yerel dili konuşamamaları gibi eksiklikleri savaştaki görevlerini gerektiği gibi yapmalarını güçleştirdi. Vietnam Savaşı'nda 45 savaş muhabiri yaşamını yitiren 18'i de kayıplar listesinde yer aldı (Hooper, 1984).

Vietnam Savaşı, pek çok insanın zannettiği gibi dünyanın bir kenarında geçen, izole edilmiş bir savaş değildi. Gazeteciler Vietnam'a ulaştıklarında "**görünmez**" bir gerilla savaşıyla karşılaştılar. Gerçekten de ne resmi olarak belirlenmiş bir cephe hattı mevcuttu, ne de "**kutsal savaş**" destekleyici dini törenler yapılıyordu.

Vietnam'da, gerçekte ne olduğu ile televizyonlar ve gazeteler aracılığıyla ABD halkına gösterilenler arasında çok önemli farklılıklar vardı. Medyanın sansasyon etkisi ve haberleri seçiş tarzı, ABD halkının savaşı algılayış biçimi üzerinde önemli etkiler yaptı. Bir taraftan gazete editörlerinin savaş haberlerini daha çekici kılmak için çarpıtmaları, diğer taraftan da deneyimsiz gazetecilerin yetersiz analizleri ve taraflı resmi açıklamalara rağbet etmeleri, ABD halkının Vietnam Savaşı'nı gerçek yönleriyle ve bir bütün olarak algılamasını engelledi. ABD medyası, özellikle de televizyon, Vietnam'

da ABD askerlerinin gerçek durumunu, gelişmiş teknoloji ile neler yaptığını, çalışmalarda ne ölçüde başarı sağlandığını anlatmada ve ilgili programlar üretmede yetersiz kaldı. Televizyonda savaş hakkında yer alan programların çoğu, karşıt görüşlerin yeterince temsil edilmeyişi, farklı görüşlere zaman bakımından eşit yer verilme-yişi, gündemin egemen ideoloji etrafında oluşturulmaya çalışılması gibi yöntemlerle resmi bakış açısından sunuldu. Bu durum, izleyici-lerin sürüp giden savaşla ilgili olarak anlatılanlara şüphe ile yaklaş-malarına neden olmaktan başka bir işe yaramadı (Arlen, 1969).

Vietnam Savaşı ve Sansür

Amerikan tarihinde savaşlarda sansür uygulaması ilk kez Amerikan İç Savaşı'nda uygulanmakla birlikte, kitle iletişim araçla-rının gelişimine paralel olarak hükümetler tarafından giderek daha sık telaffuz edilir oldu. Kuşkusuz bunun başlıca nedeni, teknolojik gelişmelerin etkisiyle medyanın her geçen gün daha geniş kitlelere daha etkili biçimlerde ulaşılabilmesi ve doğal olarak ortaya çıkan sonuçların da hükümet politikalarını önemli ölçüde etkilemesidir.

Hükümetler, medya kuruluşları ve izleyiciler savaş dönemlerinde çeşitli nedenlerle haber üzerinde bazı sınırlamaların (**sansür**) olmasın-ı bir dereceye kadar doğal karşıladılar. Fakat asıl sorun, söz konusu sınırlılıkların düzeyi ve bunu medyanın özdenetim (**otosansür**) bi-çiminde kendisininmi, yoksa hükümetlerinmi uygulayacağıdır.

Savaş dönemlerinde sansür uygulaması söz konusu olduğunda, sorunun merkezinde yer alan iki temel değer, basın özgürlüğü ve ulusal güvenlik arasında tercihte bulunma zorunluluğundan kaynak-lanan bir gerilim yaşanır. Böyle zamanlarda hükümet ya da askeri yetkililer ile gazeteciler arasında olaylara bakış açısı ve bilgilen-dirme bakımından da önemli farklılıklar vardır. Gazeteciler çoğu za-man hükümet ya da askeri yetkililerden farklı görüş açlarına sahip olabilirler. Savaş hakkında askeri yetkililer genellikle tek taraflı bil-gi vermekten yanadırlar. Oysa medya, herhangi bir haberi veya olayı pek çok bakış açısından verebilir. Bunun bir nedeni, medya kuruluş-larının rekabet halinde olması ise diğeri de içinde buldukları öz-gürlük ortamıdır.

Basınla ilişkileri düzenleyen ABD'li askeri uzmanlar, Vietnam Savaşı'nda basına sansür uygulanmasına karşı çıktılar. Bunun baş-lıca nedeni, savaşı kısa sürede ve kolayca kazanabileceklerini dü-

şünen askeri yetkililerin medyanın savaşa ilgi göstermesini istemeleri idi. Bu sayede Vietnam Savaşı'nda halkın desteğini sağlayabileceklerini umuyorlardı. Şayet böyle bir beklentileri olmasaydı, medyaya karşı sıkı bir sansür uygulayabilirlerdi.

Askeri yetkililer, Vietnam'da sivillerin savaş alanına giriş çıkışlarını kontrol etmediler. Saygon Havaalanı askeri olmayan uçaklara da hizmet veriyordu. Gazeteciler de küçük uçaklar kiralayarak bölgeye gelip gitti. Bu sayede medya; haberleri ve filmleri hızla savaş bölgesinden haber merkezlerine taşıma olanağı buldu. Ordunun sansür uygulayabilmesi ancak tüm giriş-çıkışları ve her türlü taşımacılığı zorunlu kontrolden geçirmesiyle mümkün olabilirdi (Stebenne, 1991, s. 14).

ABD'li askeri yetkililer, gönüllü sansür uygulaması yöntemini seçerek gazetecilerden askerlerin can güvenliğini tehlikeye düşürebilecek ve operasyonları olumsuz yönde etkileyebilecek bilgilerin yayınlanmamasını istediler. Asker, uçak, savaş gemisi vb. tam sayısı, askeri birliklerin konuşlandırıldığı yerler ve hareket planları gibi önemli bilgilerin, ele geçirilse bile, yayınlaması yasaktı.

1964 ile 1968 sonu arasında yaklaşık 2 bin medya temsilcisi Vietnam ile ilgili haberler yazdı ve bunlardan sadece 6'sı ordunun gönüllü sansür uygulaması çerçevesinde belirlediği kuralları ciddi şekilde ihlal etti. Böylece, hemen hemen tüm gazeteciler hükümetin sansür politikasını savaş karşıtı gruplara rağmen gönüllü olarak uyguladılar. 1960'ların sonuna doğru savaş artık ABD ve Güney Vietnam'ın aleyhine döndükten sonra bile savunma bakanlığı yetkilileri zorunlu sansür uygulamasına geçmeyerek tam aksine bir genelgeyle Pentagon'un medyaya ilişkin politikalarından "**sansür**" sözcüğünün çıkarıldığını bildirdi (Stebenne, 1991, s. 15).

Askeri Propaganda Aygıtı

Birleşik Amerikan Halkla İlişkiler Bürosu (**The Joint United States Public Affairs Office**) Amerikan ordusunun önemli bir kuruluştur ve asıl görevi orduyla ilgili haberleri medyaya sunmaktır. Fakat pek çok gazeteci Vietnam Savaşı'nda söz konusu büronun günlük brifinglerde açıkladığı ölü ve yaralı sayılarının doğruluğundan şüpheliydi. Bunun da asıl nedeni, Birleşik Amerikan Halkla İlişkiler Bürosu'nun sürüp giden gerilla savaşındaki askeri başarıyı, ölçülebilir kavramlar kullanarak ve sayılara dayalı bir oyun başlatarak

açıklamaya kalkmasından kaynaklanıyordu. Gerçekten de verilen rakamlar gazeteciler tarafından kontrol edilebildiğinde zaman zaman yanlış ve abartılı bilgilere raslanıyordu. Bu durum medya ve ordu arasındaki güven bunalımının başlıca nedenlerinden biriydi.

Askeri propaganda bürosu, Amerika'nın savaştaki durumuyla ilgili **"olumlu yanları"** sunmaları için medya kuruluşlarına propaganda bürosu elemanları tarafından çekilmiş yüzlerce televizyon ve film kaseti sağladı. Vietnam Savaşı'nda ilk yıllarda yürütülen politikalara ilişkin olarak generaller ve ABD yönetimi arasında bazı görüş ayrılıkları vardı. Ancak, özellikle 1968'den sonra ordu yönetiminin politikalarını desteklemek için propaganda olanaklarını etkili bir şekilde kullandı. Siyasal iktidarın politikalarını desteklediğini göstermek için askeri propaganda bürosu **"Sessiz Çoğunluk"** el ilanları dağıttı; **"bedeli ne olursa olsun barış"** isteyenlere karşı askeri liderler tarafından kamuoyuna açıklamalar yapıldı; ABD yönetimini destekleyici filmler gösterime sokuldu. Yasaların askeri konuşmacıları savaşın dış politikaya ilişkin sonuçları üzerinde yorum yapmalarını engellemesine rağmen 1968 yılının ilk altı ayında yalnızca ABD ordusu Vietnam hakkında konuşma yapmaları için 1200 kişi sağladı. 1968-69 yılları arasında genelkurmay başkanlığı görevini yürüten General Westmore görevinin ilk 10 ayında 59 toplantıda konuşma yaptı (Hooper, 1984).

Askeri propaganda bürosu, kaynaklarının önemli bir bölümünü propaganda gereklerini yerine getirmek amacıyla toplumla olan ilişkilerine harcadı. Ordunun işbirliği yapabileceğini umduğu topluluk liderlerinden oluşan yerel danışmanlık komiteleri, önemli yerleşim merkezlerinin çoğunda kuruldu. Yerel liderler buldukları merkezlerde konuşmacı olarak ve yerel tepkileri askeri güvenlik kuvvetlerine bildiren kişiler olarak görevlendirildiler.

Ordu tarafından düzenlenen gezici sergiler büyük kitlelerin ilgisini çekti. Örneğin, 1970 yılında 22 askeri sergi 20 milyon izleyici tarafından gezildi. Ayrıca, bir yılda 12 milyondan fazla insan donanma gemilerini gezdi ve hava kuvvetlerinin akrobatik gösterilerini izledi. Konuşmacılara her türlü eğlence yerinde konuşma olanağı sağlandı. Askeri radyo-TV programları her hafta birkaç bin istasyon tarafından yayınlandı. Özel gösteriler, yürüyüşler ve havai fişek gösterileri düzenlendi. Amerikan Hava Kuvvetleri etkili yerel liderleri hava üsleri arasında uçakla gezdirdi. Ayrıca, yerel fikir önderleri

için de bedava seyahat olanağı sağlandı. Donanma da siviller için tahsis edilmiş askeri gemilerle gezi programları düzenledi (Hooper, 1984).

Kamuoyu Desteği

Yurtdışındaki müdahaleler ulusal prestij ile ilişkili olduğunda ABD kamuoyunun tutumu başlangıçta müdahaleyi destekleyicidir. Vietnam Savaşı'nın ilk yıllarında da ABD kamuoyu geleneksel tepkisini göstererek Amerika'nın Vietnam'a yönelik askeri güç kullanma politikasını destekleyici bir tavır sergiledi. Ölen ve yaralanan ABD askerlerinin sayısı arttıkça başlangıçta görülen söz konusu kamuoyu desteği azalarak sabit ve artık olaylardan etkilenmeyen bir düzeye kadar düştü. Yönetimin Vietnam politikasına ilişkin olarak kamuoyunun verdiği destekteki ani ve kısa dönemli değişiklikler Beyaz Saray'ın halkla ilişkiler çalışmalarıyla uyumluluk gösterdi. Örneğin, Başkan Nixon'ın destek için "**Sessiz Çoğunluğa**" seslenişinin hemen ardından kamuoyu desteği yüzde dokuzluk bir artış gösterdi. Bu durumun 1971 yılına kadar sürdüğü söylenebilir. Mueller'in yaptığı araştırmaya göre Johnson'ın 1968'de başkanlık seçimini kaybetmesinde asıl belirleyici olan Vietnam Savaşı değil, ekonominin kötüye gidışı, hükümetin yıpranması gibi nedenlerdi (Mueller, 1973).

Amerikan halkı bir dereceye kadar da olsa hükümetin Vietnam politikalarına destek sağlıyordu. Ancak, savaş haberlerinden ve savaş karşıtı grupların düzenlediği sokak gösterilerinden bıkmıştı. Fakat başka bir açıdan baktığımızda, şayet Amerika savaşı 1968'de kazansaydı herhalde Johnson'da başkanlık seçimini yeniden kazanabilirdi.

Barış Yanlısı Gruplar

Propaganda çalışmaları, halkın başlangıçta yönetimin Vietnam politikasına verdiği desteğin devamlılığını sağlamakta yetersiz kaldı. Vietnam ve Kore savaşları hemen hemen aynı toplumsal kesimlerden ve aynı miktarda destek görmelerine rağmen, Vietnam'daki savaşa karşı çeşitli gruplar tarafından yöneltilen eleştiriler ve yapılan gösteriler Kore Savaşı zamanındakinden kat kat daha fazlaydı. Bunun nedeni, 1950'li yılların başında savaş karşıtlarının McCarthyizm nedeni ile komünistlik damgası yeme riskini göze alamamaları olabilir. 1960'larda ise, özellikle Küba ile yaşanan füze krizinden sonra, ortam öylesine değişti ki savaş karşıtlarının böyle bir niteleme-

den artık korkusu kalmamıştı. Çünkü ne Vietnam savaşı karşıtlarının doğrudan komünist oldukları ileri sürülebiliyordu ne de böyle bir yaklaşım caydırıcı bir etkiye sahipti (Clotfelter, 1973).

Solcu aydınlar da siyasal nedenlerle göstericileri pasif direniş, şiddet içermeyen kitlesel yürüyüşler, medyanın kullanımı gibi yeni ve daha etkili yöntemler kullanmaları için organize ettiler. Savaş sırasında bu gruplar gazetelerde ve dergilerde savaş karşıtı reklamlar yayınladılar. 1930'lardan beri ilk kez bu gruplar kitlesel bir büyüklüğe ulaştı ve etkili oldu. Gerek Vietnamlıların gerekse ABD'nin yaptığı askeri yığınak büyük boyutlara ulaşırken ve savaş giderek şiddetlenirken, ABD içinde de savaş karşıtlarının eleştirileri ve gösterileri yoğunlaşıyordu. Vietnam'daki savaşa karşı kampanya o güne kadar görülmemiş ölçülere varan isyanlarla, gösterilerle ve bombalamalarla yürütüldü. Ancak, şurası da açıkça ortaya konmalı ki, ABD halkı giderek artan bir şekilde Vietnam Savaşı'na karşı çıkmıyordu, fakat gürültülü gösteriler yoğunluk kazanıyordu.

İrk Ayrımının Etkileri

Askerlik hizmeti tüm toplumsal kesimlere eşit olarak yayılmak istendiyse de eğitim düzeyi gibi bazı belirleyicilerden dolayı çoğunlukla toplumun daha az ayrıcalıklı kesimlerine mensup insanlar askere alındı. Vietnam Savaşı'nda ABD ordusu içindeki siyah askerler sayılarıyla orantılı bir biçimde rütbeli askerler içinde temsil edilmedi. Örneğin, Ocak 1969'da 536 bin ABD askeri Vietnam'a gönderildi ve bunların yedide biri siyahtı. Fakat bunlardan rütbeli olanların oranı sadece yüzde iki gibi küçük bir miktardı. Siyah askerler Vietnam'da beyazlara oranla daha fazla şiddet olaylarıyla ve çatışmalarla karşı karşıya kalıyorlardı. Siyah askerlerin ordudaki sayıları yüzde yediler civarında bulunmakla birlikte, oransal olarak her yıl tüm ordudaki kayıpların yaklaşık yüzde yirmi ikisini oluşturuyorlardı. Vietnam'da siyah askerler sık sık savaşmak istemediler. ABD donanmasının yalnızca savaşmak istemedikleri için önemli miktarda siyah askeri istenmeyen kişiler ilan etmesi bu duruma iyi bir örnek oluşturur. Aslında siyah nüfusun çoğunluğunun Vietnam'daki savaşa karşı olmasının başlıca nedenleri Amerika'da ırk ayrımının olması ve ideolojiktir (Walsh, 1989).

ABD nüfusunun önemli bir bölümü tarafından Vietnam Savaşı, Amerikalılarla ilişkisi olmayan bir savaş olarak algılandı. Çünkü, İkinci Dünya Savaşı'nda olduğunun aksine ulusal güvenlik açık bir

tehditle karşı karşıya değildi. Ve giderek daha açık bir şekilde anlaşıldık ki, ABD'nin Vietnam'da savaşa girmesinin nedeni komünist veya sosyalist bir devrimi önlemek içindi. Bu durum siyahlar ve barış yanlısı gruplar tarafından savaş karşıtı düzenlenen siyasal gösterilere neden oldu. Çünkü bu insanlar eşitliğin yalnızca sosyalist devrim ile elde edilebileceğine inanıyorlardı.

Siyah nüfuz sahipleri, liderler ve hareketler açıkça savaşı lanetlediler. Vietnam'a ABD müdahalesinin ilk zamanlarında Malcolm X bu olayı şu sözlerle açık bir şekilde kınadı: "**Olan şey, baskıcıya karşı baskı altındakinin, sömürene karşı sömürülenin evrensel bir başkaldırısıdır**" (Walsh, 1989, s.42). Martin Luther King'de Vietnam Savaşı'na karşı yürüyüşlerde liderlik yaptı ve ABD'nin Vietnam politikasını şiddetle eleştirdi.

Siyahların savaş karşıtı bir hareketi olan "**Siyah Panterler**"in liderleri Chicago ve siyahların kalabalık olarak buldukları diğer merkezlerde sistematik olarak öldürüldü veya su götürür yargılamalar sonucu hapse atıldı. O dönemde Dünya Ağır Sıklet Boks Şampiyonu olan Muhammed Ali, böylesi bir savaşta yer almayı istemediği için şampiyonluk ünvanını kaybetti (Walsh, 1989).

II. KÖRFEZ SAVAŞI

Irak lideri Saddam Hüseyin'in 17 Temmuz 1990'da Kuveyt'i dünya piyasalarında petrol fiyatlarını düşük tutacak yönde bir politika izlemekle suçlaması, Körfez Savaşı'nın ilk habercisiydi. Saddam'a göre Kuveyt bu politikasında ABD ile işbirliği yapıyor ve yıllar süren İran-İrak Savaşı'ndan yorgun çıkan ülkesinin petrol gelirleriyle bir an önce kalkınmasını engelliyordu. Kuveyt ile Irak arasındaki petrol fiyatlarına ve sınır anlaşmazlıklarına ilişkin görüşmelerin anlaşmazlıkla sonuçlanması üzerine Irak ordusu 2 Ağustos'ta Kuveyt topraklarına girerek gerilimi iyice tırmandırdı. Daha sonraki günlerde ABD'nin kararlılığıyla önce Birleşmiş Milletler'in (BM) Irak üzerine ticari ve finansal ambargo uygulaması kararı alındı. Ardından da Irak'ın 15 Ocak 1991 tarihine kadar işgal ettiği Kuveyt'ten koşulsuz olarak geri çekilmesi, aksi taktirde güç kullanılacağı karara bağlandı.

Suudi Arabistan'ın petrol kuyularını savunmak üzere krizin ilk günlerinde gönderilen ABD birliklerine ilave olarak BM kararları çerçevesinde ABD, İngiltere, Suudi Arabistan, Mısır, Suriye, Pakistan

gibi daha pek çok ülkenin aktif katılımlarıyla bu ülkeye yapılan askeri yığınak, Irak karşısında Müttefik Koalisyon'un asıl savaş gücünü oluştuyordu. 16 Ocak 1991'de hava harekatiyle başlayan müttefiklerin saldırısı 23 Şubat'ta kara harekatiyle devam etti ve Irak'ın Müttefik Koalisyon'un tüm koşullarını kabul ederek Kuveyt'den çekilmesi üzerine 4 Mart'ta sona erdi. Körfez Savaşı'nda Irak'ın uğradığı can kaybı hakkında kesin veriler elde edilememekle birlikte; bu sayının 250 bin civarında olduğu ve bunların da beşte ikisini sivillerin oluşturduğu sanılmaktadır (Wells, 1991, s. 38). Müttefiklerin ise 549 kayıp verdikleri ifade ediliyordu (News Week, 20.01.1992, s.18).

Körfez Savaşı ve Medya

Körfez Savaşı sırasında medya, o güne kadar görülmedik ölçüde etkin bir rol oynadı. Daha önceki savaşlarda muhabirlerin geçtikleri haberlerle ve gönderdikleri görüntü kasetleriyle izleyicileri bilgilendiren medya kuruluşları tarihte ilk kez savaşı canlı yayın olarak ekranlarımızın içine kadar taşıdılar. Körfez Krizi'nin başlamasıyla birlikte Cable News Network (**CNN**) kendisini Bağdat ile Washington arasında elektronik arabulucu ilan etti. Daha önceki kriz dönemlerinde kapalı kapılar ardında yapılan dış politikaya ilişkin pazarlıklar, Saddam yönetiminin yarattığı "**rehineler krizi**"nde olduğu gibi televizyon ekranlarında kamuoyunun bilgisi dahilinde yapıldı. Hatta ABD Başkanı George Bush ve komutanlarının bile en son çatışmalar hakkındaki bilgileri medyaya, özellikle de CNN'e dayanarak verdikleri gözlemlendi. Irak lideri Saddam'ın da savaşı CNN'den izlediği söyleniyordu.

ABD'nin daha önceki deneyimlerinden (özellikle Vietnam Savaşı'ndan) edindiği birikim, Körfez Savaşı'nda medyaya ilişkin politikalarını titizlikle belirlemesine neden oldu. Müttefik Koalisyon'un en güçlü ve başı çeken ülkesi ABD, savaşın siyasal, diplomatik ve askeri yönlerini olduğu gibi "**enformasyon politikası**" cephesini de başarılı bir şekilde yönetmekte kararlıydı. Bu savaşta ABD ve müttefiklerin söz konusu politikalarının temelini, savaşla ilgili bilgilerin kaynağında kontrol altında tutulması oluştuyordu. Medyaya bilgi verme işlevini yerine getiren basın havuzları sistemi (**press poll systems**), Birleşik Enformasyon Bürosu (**Joint Information Bureau**) ve çeşitli şehirlerde oluşturan brifing merkezleri, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak düzenlenmişti.

Körfez Savaşı'nı izleyen yaklaşık 1400 medya mensubu haberlerini kendi ülkelerine geçmekte her türlü teknolojik olanağa da sa-

hipti. Savaşın başından sonuna kadar televizyon aracılığıyla canlı yayın bağlantıları yapıldı. Gazeteciler haberlerini anında modemlerle, uydu aracılığıyla ve fakslarla ABD ve diğer ülkelerde mensubu buldukları yayın kuruluşlarına geçtiler.

Körfez Savaşı ve Sansür

Daha Körfez Savaşı başlamadan, 1990 sonbaharında Pentagon yetkilileri askerlerinin yaşamlarını tehlikeye atmamak amacıyla sansür kurallarını yürürlüğe koymuşlardı. Yetkililer, basının ABD subayları ve görevli personelle görüşmesine sınırlılık getirdi. Müttefik Koalisyon'da yer alan diğer ülkeler tarafından da getirilen resmi kısıtlamalar, medya içeriğini bir hayli daralttı.

7 Ağustos 1990'da ABD Başkanı Bush, Körfez'e ABD askerlerinin gönderilmesi için emir verdiğinde Savunma Bakanı Richard Cheney basın mensuplarının onlara eşlik etmesine karşı çıktı. Fakat medyanın şiddetli eleştirileri sonucu, Cheney kararından dönmek durumunda kaldı. 13 Ağustos tarihinde de savunma bakanlığı tarafından Suudi Arabistan'ın Dhahran kentine 17 gazeteciye eşlik etmek üzere 6 askeri basın danışmanı gönderildi. Bu askeri görevliler savaş bölgesindeki asıl sansür birimi olan Birleşik Enformasyon Bürosu'nu kurdular (Stebenne, 1991, s. 16). Medya kuruluşlarının sürekli talebi üzerine bu basın havuzuna daha sonra da gazeteciler gönderildi.

Krizin başından itibaren savaş bölgesine yüzlerce gazeteci akın etti. Savaş sırasında medyanın uyması gereken kurallara ilişkin ABD Savunma Bakanlığı'nın hazırladığı ilk taslakta, savaş bölgesinde gazetecilerin bağımsız olarak çalışma koşulları oluşur oluşmaz basın havuzlarından ayrılabilmeleri öngörülmüyordu. Ancak, batılı gazetecilerin yerel halkla ilişki kurmasından rahatsız olan Suudi Arabistanlı yetkililer bölgede çok sayıda gazetecinin görev yapmasına karşı çıktılar. Bunun üzerine savunma bakanlığı, medya kuruluşları ve Suudi yetkililer arasında bir orta yol bulabilmek amacıyla basın mensuplarının basın havuzlarından ayrılamayacakları görüşünü içeren Harekat Kuralları ve Ek Kılavuzlar'ı (Ground Rules and Supplementary Guidelines) 7 Ocak 1991'de ilan etti. Bu kurallarla, hakkında haber yapılmaması istenen 12 ayrı kategori belirlenmişti. Bunlardan bazıları şöyle sıralanmaktaydı: 1- Askerlerin, uçakların, silah sistemlerinin vb. tam sayısı, 2- İptal edilenler de dahil olmak üzere gelecekte kullanılması muhtemel planlar, hareketler vb., 3- Askeri güçlerin ko-

nuşlandırıldığı belirli yerler hakkında bilgi veya fotoğraf yayınlamak, 4- Çatışma kurallarının ayrıntıları, 5- Amaçları, yöntemleri ve sonuçları da dahil olmak üzere istihbarat toplama çalışmaları hakkında bilgi vermek, 6- Düşman kamuflajının etkili ve zayıf yönleri hakkında bilgi vermek, 7- ABD güçlerine karşı kullanılacak şekilde operasyonların ve ikmalin zayıf noktaları hakkında bilgi vermek (Stebenne, 1991, s. 17).

Enformasyon Kontrol Birimleri

Körfez Savaşı'nda haberlere sansür uygulaması süreci, oldukça sıkı bir şekilde işliyordu. Basın havuzlarında bulunan gazetecilere uymaları gereken kurallar fotokopi olarak dağıtıldı ve ülkelerindeki medya kuruluşlarına göndermek istedikleri her türlü haber, fotoğraf ve görüntü kasetlerinin önce görevli subayların denetiminden geçirilmesi istendi. Basın havuzlarında gazetecilerin yazdığı haberler değiştiriliyor, haber geçmede önemli gecikmeler yaşanıyor. Gazeteciler, materyallerin mensubu oldukları organizasyonlara gönderilip gönderilmemesi konusunda görevli subayların verecekleri kararı beğenmezlerse bir form doldurarak Birleşik Enformasyon Bürosu'na başvurabiliyorlardı. Gazeteci, bu büronun verdiği kararı yine beğenmezse, o zaman ilgili materyali yayınlayıp yayınlamamaya kendisi karar veriyordu. Bu durumda, teoride kararı vermek medya organizasyonu yöneticilerine kalıyordu. Fakat, gerçekte iş o noktaya kadar varmıyordu. Çünkü, savaş haberleri çok çabuk eskiyen haberlerdir ve ordunun sansür edilmesini istediği bir haber hakkında medya yöneticileri haberi yayınlayıp yayınlamama seçeneğiyle karşı karşıya bırakılmadan, gazeteciden ricasından vazgeçmesi istenir. Zaten gazeteci ordunun sansür isteğine karşı durmaya kalkışsa bile, güvenlik nedeniyle haber materyallerinin gözden geçirilmesi süreci öyle uzun sürer ki, materyal geri verildiğinde haber değerini kaybetmiş olur (Stebenne, 1991, s. 18).

Gazeteciler tarafından yaşanan sorunların en önemlilerinden biri de görüşülmek istenen insanlara ve yerlere ulaşmada karşılaşılan zorluklardı. Savaş bölgesinde haber toplarken gazeteciler, eğer askeri yetkililer gerek görürse zorunlu olarak eskort alıyorlardı. Başka bir deyişle, gazetecilerin bölgedeki görüşmelerinin pek çoğu askeri yetkililerin gözetiminde yapılıyordu. Bu durum aynı zamanda, askerlerin de gazetecilerle rahat bir şekilde görüşmesini, gerçek duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini engelliyordu.

Gazetecilerin diğerk bir önemli sorunu da basın havuzlarında görevlilerin dağıttığı aynı haber metinleriyle karşı karşıya kalmaları, dolayısıyla da özgün haber üretmekten duydukları sıkıntıydı. Askeri sansür ve haber havuzlarındaki sınırlamalardan dolayı hiç bir gazeteci kendi bakış açısından ne durumu anlatan kapsamlı bir haber ne de fotoğraf ya da görüntü geçebildi. Pek çok gazeteciye göre basın havuzu sistemi askeri yetkililer tarafından haber vermektan çok haber vermemek ya da haberi istedikleri gibi sınırlandırmak için kullanıldı. NBC muhabiri Brad Willis'e göre basın havuzları, askeri operasyonların güvenliği bahanesiyle geçilecek haberlerin içeriğini kontrol eden bir mekanizmadan başka bir şey değildi (Pavlik ve Rachlin, 1991, s. 28).

Basın havuzlarında tüm muhabirlerin aynı haber metniyle karşı karşıya kalması, güvenlik nedeniyle haberlerin gözden geçirilmesi sistemi ve bölgedeki askeri birliklere yapılan ziyaretlerde muhabirlerin yalnız bırakılmaması, gazeteciler için önemli zorluklar içeriyordu. Bu nedenle bazı gazeteciler de, kendi haberlerini kendileri bulmak için Harekat Kuralları'na rağmen basın havuzlarından ayrıldılar. Fakat, pek çoğu ABD askerleri tarafından yakalandı.

Medyanın Yönlendirilmesi

ABD askeri propaganda uzmanları medyaya basın havuzları ve Birleşik Enformasyon Bürosu sistemleriyle önemli sınırlılıklar getirmişti. Ancak yazılı ve görsel basın için yine de pek çok malzeme vardı. Başkan George Bush, General Colin Powell, Savunma Bakanı Richard Cheney, General Norman Schwarzkopt ve diğerk Müttefik Koalisyon mensubu ülke komutanları düzenli olarak açıklamalarda bulunuyordu. Irak lideri Saddam Hüseyin, Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek ve Ürdün Kralı Hüseyin gibi daha pek çok lidere de istendiğinde ulaşmak mümkündü. Bu liderler ve komutanlar, subayların verdikleri brifinglerde yeterli malzeme bulamayan medya mensupları için önemli bir boşluğu dolduruyordu. Müttefik Koalisyon'un enformasyon bürolarını Washington, Londra, Dhahran ve Riyad gibi farklı ülke merkezlerinde kurmaları, aralarındaki işbirliğini vurgulaması ve dolayısıyla da propaganda bakımından önemliydi. Ayrıca, Kuveytli ve Suudi Arabistanlı askerlerin savaşta gösterdiği başarılar ön plana çıkarılarak bölgeye dışarıdan bir müdahale yapıldığı göz ardı edilmeye çalışıldı.

ABD askeri propagandası ve dış politikası kriz döneminde daima dirsek temasındaydı. Örneğin, Irak halkı müttefik devletlerin bombardımanları sonucu büyük acılar çekerken, Başkan Bush "Biz Irak halkıyla değil, Saddam rejimiyle savaşıyoruz" dedi (Taylor, 1992, s.84).

ABD'li yetkililerin medyaya yönelik politikalarında titizlikle üzerinde durdukları bir başka konu da müttefiklerin savaştan beklentileri sonuçların karmaşık bir şekilde değil de izleyicilerin anlayacağı açık bir dille ifade edilmesiydi. Savaş sırasında medyada her türlü yorum serbestti ve farklı bakış açılarının temsiline olanak veriliyordu. Fakat, yetkililer tarafından medyaya verilen haberlerde ve yapılan yorumlarda müttefiklerin savaşa ilgili görüşleri ve beklentileri net bir şekilde ifade ediliyordu. Başka bir deyişle Müttefik Koalisyon'a dahil ülkelerin sivil ve askeri liderleri görüşlerini basit, anlaşılır, izleyicilerin kabul edebileceği bir biçimde kamuoyuna sunuyordu (Taylor, 1992, s. 34).

SONUÇ

ABD'nin Vietnam ve Körfez savaşlarında izlediği medya politikaları önemli farklılıklar içermektedir. Vietnam'da izlenen medya politikasının ABD'nin savaşı kaybetmesine yol açacak düzeyde önemli sonuçlar doğurması, askeri yetkililerin Körfez Savaşı'nda da aynı hatalara düşmemeleri için uyarıcı olmuştur.

Vietnam Savaşı'nın ilk günlerinde kendi ekonomik ve teknolojik üstünlüklerini göz önünde bulundurarak Kuzey Vietnam'ı kolayca yenebileceklerini düşünen ABD'li yetkililer, medyaya zorunlu sansür uygulamadılar. Aksine, ABD kamuoyunun ilgisini Vietnam Savaşı'na çekecek politikalar izleyerek halkın savaşı destekleyeceğini umdular. Bu yanlış beklenti, yetkilileri savaş haberleri üzerinde sansür uygulamayarak ABD'nin gücünü tüm dünyaya kanıtlamak ve göstermek yolunda cesaretlendirdi. Tabii ki, ABD savaşı açık bir üstünlükle kazanabilmiş olsaydı, "sansürsüz savaş" ABD propaganda aygıtı için en parlak seçenek olurdu.

Vietnam Savaşı'nda muhabirler savaşın gidişatı hakkında açık, net ve kolay anlaşılır yorumlar yapamadılar. Bunun bir nedeni, medyanın kendi görüşü açısından savaşı sunmasını olanaklı kılan görüntü ve haberlerin ortalıkta bil miktarda bulunmasıydı. Asıl nedeni ise, askeri propaganda uzmanlarının savaşın amaçlarını ABD halkının kolayca anlayabileceği şekilde kavramlaştıramamasıydı.

Vietnam Savaşı'nda ABD halkına savaşın gerçek kanlı yüzü gösterildi. Bunun üzerine bir de savaşın uzun sürmesi eklenince halk sıkıldı, duyarsızlaştı ve savaşın amaçlarına (özellikle ideolojik amaçlarına) karşı olan güvenini kaybetti.

Vietnam Savaşı sırasında ırkçılık, artan can kayıpları gibi etmenlerin yanı sıra ABD'de giderek yükselen savaş karşıtı gösterilerin temel nedenlerinden biri de savaş hakkında tüm toplumu alarma geçiren ABD yönetiminin medya politikasıdır. Şurası açıktır ki, medya ve propaganda politikası uzun sürecek bir savaş göz önünde bulundurulurken yeniden hazırlanmalıydı ve Amerikan toplumunun etkiye açık kesimlerinin harekete geçmesini sınırlayıcı unsurlar içermeliydi. Bunları yapmakta başarısız kalan Amerikan medya ve propaganda politikası, aksi yönde bir etki göstererek ABD yönetimi için Vietnamlıların savaşmak kadar sıkıntı verici şiddetli sokak gösterilerine neden oldu.

Ancak, unutulmamalıdır ki ne kadar etkili olursa olsun hiç bir medya ve propaganda politikası tek başına savaş kazanamaz. Fakat, savaş meydanındaki yenilgi propaganda çalışmalarını başarısızlığa uğratabilir. ABD ordusunun Vietnam Savaşı'nı kısa bir sürede bitirememesi, ağır can kayıpları vermesi ve bunların sonucu gelen yenilgi, savaş sırasında yapılan ABD propagandasının başarısızlığının asıl nedenleridir.

Vietnam Savaşı'nda, çatışma bölgesinde ortalıkta koşuşturarak savaşın bütününden kopuk bir halde, olayları kendi algıladıkları şekilde haber olarak geçen gazeteciler ABD halkı üzerinde tamiri olanaksız olumsuz etkiler yaratmışlardı. ABD'li askeri yetkililere göre bu durum ilerideki savaşlarda tekrar yaşanmamalıydı. Özetle, ABD'li askeri propaganda ve medya uzmanları Vietnam deneyiminden şunu çıkardı: Medya, kamuoyunu savaşa karşı kışkırtarak cephede uzun dönemde kazanılabilecek bir savaşı kaybettirebilirdi.

Vietnam Savaşı'nda ABD propagandasının ve medya politikalarının uğradığı başarısızlık, bu ülkenin Körfez Savaşı sırasında daha farklı bir medya politikası izlemesine yol açtı. Körfez Savaşı sırasında ABD ve müttefiklerinin yaptığı propagandanın en önemli özelliği bilginin kaynağında kontrol altına alınmasıydı. Çeşitli merkezlerde verilen brifingler, basın havuzları sistemi ve Birleşik Enformasyon Bürosu, halkla ilişkiler hizmetleri çerçevesinde medyaya bilgi verme işinin yürütüldüğü temel yapıyı oluşturuyordu. Savaş alanından haber geçen muhabirler için sansür dalma vardı. Örneğin,

lkelerindeki merkez bürolarına haber geçmeden önce gazeteciler güvenlik nedeniyle haberlerini basın havuzlarındaki askeri görevlilere göstermek zorundaydı. Askeri birliklere ya da cepheye giden gazeteciler, askeri yetkililerin eşliğinde bu ziyaretlerini ve görüşmelerini gerekletirebiliyordu.

ABD ve müttefiklerinin izlediği medya ve propaganda politikası, medyanın savaşın kanlı yüzünü göstermesine izin vermeyerek ve savaşı bir çeşit "video oyunu"na dönüştürerek büyük başarı gösterdi. Müttefiklerin verdikleri kayıplar ve Amerika'ya gönderilen cenazeler hakkında hemen hemen hiç bir görüntü yer almadı. Medyaya, yalnızca askeri çalışmalar hakkında bilgi veriliyordu. Bağdat'tan Saddam'ın izniyle CNN aracılığıyla yapılan TV yayınları dışında (nk Müttefik Koalisyon'un kontrolünde değil) herhangi bir Şekilde Irak halkı ve ordusu hakkında haber ve görüntü elde edilmesi engelleniyordu.

Askeri propaganda uzmanlarının temel stratejilerinden biri de askeri propaganda amaçlarının (saldırgan Irak'ın Kuveyt'ten atılması için Müttefik Koalisyon'un yaptığı müdahaleyi haklılatırmak gibi) anlaşılmasına yardımcı olmak üzere düzenlenmiş mesajların izleyicilerin anlayacakları Şekilde basitleştirilmesi idi. Medyada savaş hakkında her çeşit spekulasyon ve görüş açısı yer almasına rağmen, soruna Amerika'nın bakış açısından yaklaşım net ve kolay anlaşılır bir Şekilde ifade edildi. Teknolojik olanakların da yardımıyla yetkililerin izin verdiği kadarıyla izleyiciler savaş hakkındaki gelişmeleri izleyebildiler.

Ordu asıl bilgi kaynağına sahip olduğundan, medyaya sunulan savala ilgili haberler ve oluşturulan gündem çoğunlukla askeri yetkililer tarafından dikte ediliyordu. Briefinglerde gerçekte gazetecilere çok az Şey söylenirken sanki çok fazla bilgi veriliyormu izlenimi yaratılıyordu.

Müttefik Koalisyon'a mensup ülkeler arasındaki işbirliğini göstermek amacıyla Riyad, Washington, Londra ve Dhahran gibi farklı ülke merkezlerinde enformasyon bürolarının kurulması da müttefik propagandasının başarıya ulaşmasında çok önemli bir unsurdur. Savaşın amaçları hakkında müttefik devletlerin hepsinin aynı dili kullanması, ABD'nin savaş sırasındaki enformasyon politikasına g kattı. Kuveytli ve Suudi Arabistanlı askerlerin kendi ülkelerini savunduklarını ima etmek amacıyla bu ülke askerlerinin başarıları vurgulandı.

Enformasyonun kontrol altında tutulması, medya içeriğinin yönlendirilmesi, savaşın amaçlarının halkın anlayacağı biçimde açıkça ifade edilmesi anlamında ABD ve müttefiklerin propaganda ve medya politikaları Körfez Savaşı'nda başarılıydı. Arap askerlerinin başarılarının vurgulanması ve enformasyon bürolarının farklı ülkelerin merkezlerinde açılmasıyla Müttefik Koalisyon'a mensup ülkeler arasındaki dengenin sağlanması, bu başarıya katkıda bulunan diğer faktörlerdir.

KAYNAKLAR

- ARLEN Michael J; **Living Room War**, The Viking Press Inc., New York, 1969.
- CHOMSKY, Noam; Steel Jonathan and Gittings John, **Superpowers in Collision**, Penguin Books Ltd., England, 1982.
- CLOTFELTER, James; **The Military in Americans Politics**, Harper and Row Publishers, London, 1973.
- ; **“Vietnam - Vietnam War”**, Collier's Encyclopedia, Ed: William D. Hasley, Macmillan Educational Company, New York, 1986.
- HOOPER, Alan; **The Military and the Media**, Gower Publishing Comp. Ltd., England, 1984.
- MUELLER, John E.; **War, Presidents and Public Opinion**, John Willey and Sons Inc., New York, 1973.
- ; **“The Day We Stopped the War”**, News Week 20.01.1992.
- PAVLIK, John and SETH, Rachlin; **“On Assignment”**, Ed: Everette E. Denis ve diğerleri, **The Media at War: The Press and the Persian Gulf Conflict**, Gannett Foundation Media Center at Columbia University New York, 1991.
- STEBENNE David; **“The Military and the Media”**, Ed: Everette E. Denis ve diğerleri; **The Media at War: The Press and the Persian Gulf Conflict**, Cannett Foundation Media Center at Columbia University, New York, 1991.
- TAYLOR, Phillip M.; **War and the Media**, Manchester University Press, New York, 1992.
- WALSH, Jeffrey; AULICH James; **Vietnam Images**, The Mcmillan Press Ltd., London, 1989.
- WELLS Donald E.; **“Can Modern Wars Be Just?”**, Ed. Brien Hallet, **Engulfed in War**, Spark M. Matsunaga Institute for Peace, University of Hawwai, Honolulu, 1991.